

Om

den offentlige Understøttelse i Kjøbenhavn

for

Syge af Middelstanden.

Af

L. J. Brandes.

Dr. med.

(Særskilt Aftryk af den Berlingske Tidende.)

Udgivet efter Foranstaltning af Comiteen for Oprettelsen af et Sygehjem.

Kjøbenhavn 1852.

Trykt hos Louis Klein.

1091

Handwritten text, likely bleed-through from the reverse side of the page.

1091

Handwritten text, likely bleed-through from the reverse side of the page.

Handwritten text, likely bleed-through from the reverse side of the page.

Handwritten text, likely bleed-through from the reverse side of the page.

Handwritten text, likely bleed-through from the reverse side of the page.

Handwritten text, likely bleed-through from the reverse side of the page.

1091

Handwritten text, likely bleed-through from the reverse side of the page.

Handwritten text, likely bleed-through from the reverse side of the page.

1.

Kjbenhavn har som bekjendt to store civile Hospitaller: Frederiks og Almindelig. Frederiks er væsentligen et privat Hospital og modtager kun en forholdsvis ringe Understøttelse af Staten; Almindelig er et Communalhospital, der er underlagt Stadens Fattigvæsen. Det er to i mange Henseender særdeles gode Hospitaller, og hvad der navnlig er smukt ved dem, er, at de fritliggende Patienter lægges imellem de betalende, og som oftest erholde den samme Forpleining. Dette har til Følge, at man her i Kjøbenhavn ikke undseer sig ved at søge til Hospitallerne, saaledes som Middelfstanden gjør i mange andre Byer, hvor Alle ligge frit. Kan derfor en Syg ikke faae den nødvendige Pleie hjemme, hvad enten det nu er fordi Patienten staaer ene eller fordi Forpleiningen vilde udfordre Dpoffreller, Familien ikke formaaer at udrede, søger den Syge til Hospitallerne og sædvanligen først til Frederiks. Men i dette Hospitals Statuter findes den Bestemmelse, at de, der lide af langvarige eller uheldredelige Sygdomme, skulle afvises. Saadanne henvises derfor til Almindelig Hospital; men ogsaa her kan Patienten kun blive en vis Tid, der i Reglen ikke tør udstrækkes over et halvt Aar, og derfor vil der, naar en Syg har ligget i længere Tid uden at kunne helbredes, blive givet Patienten Valget imellem at udskrives eller at blive overflyttet til Lemmeafdelingen. Denne er en til Almindelig Hospital knyttet Syge-

pleiestiftelse for Uhelbredelige, og af de 3—400 Lemmer, der i Løbet af et Aar optages i denne Stiftelse, kommer den største Deel fra Hospitalet. De Fleste af dem, der saaledes overslyttes, høre til den laveste Deel af Befolkningen, og for dem er en Optagelse i Lemmestiftelsen, hvor de faae fri Bolig Koft og Badst, en stor Lykke. Men for Folk af Middelstanden, og af ti Syge, der indlægges som Lemmer, vil idetmindste een henhøre til denne Klasse, for dem staaer en saadan Indlæggelse ganste anderledes. Dog da Forholdene her ved ere de Fleste ubekjendte, ville vel kun faa have noget klart Begreb om den Stilling, en Syg af Middelstanden befinder sig i under saadanne Omstændigheder, og jeg skal derfor her forsøge at give et Billede af den, saaledes som den tidt og mange Gange fremtræder.

Man forestille sig saaledes en ældre Pige, hvis Fader har havt et lille Embede, saa at han har kunnet give sine Børn en god Opdragelse, men ikke kunnet efterlade dem nogen Formue. Hun ernærer sig ved Syning, er slittig og stikkelig, men kan ikke fortjene mere, end hvad hun lige bruger. Man tænke sig nu hende angreben af en smertefuld, uhelbredelig Sygdom. I den første Tid gaaer hun bestandig i Haabet om snart at blive rask og slaaer sig igjennem saa godt som hun kan; men da hun efter nogen Tid mærker, at Sygdommen trækker i Langdrag, beslutter hun at tye til Hospitalet. Afviist fra Frederiks henvises hun til Almindelig Hospital, hvor hun for en Tid finder en omhyggelig Pleie. Medens Dagene her gaae eensformigt hen, uden at medføre nogen Bedring i hendes Tilstand, begynder hun at ane af Lægemidlernes ringe Virkning, af Gangkoners og Patienters Tale, at Sygdommen er ulægelig, og endeligen bliver Overlægen nødsaget til at forelægge hende Valget imellem at udskrives eller at blive Lem. I et saadant Dieblis, hvor Anelsen om at være uhelbredelig stiger til Wisshed, hvor maaskee for første Gang Tanken om at maatte blive Lem træder frem for hende, præger Fortvivlelsen sig i hvert af

hendes Træt, thi til Forestillingen om et Hospitalslem knytter sig uvilkaarligt hos hende Billedet af Tiggerstuen, der anraaber den Forbigaaende om Almisse, og værre end af selve Sygdommen martres hun nu af den Tanke, dagligen at skulle omgaaes med saadanne Menneſker. „Gid jeg dog snart maatte døe“, sukker hun fortvivlet, og idet hun mere og mere fyster med denne Tanke, bilder hun sig ind at kunne føle Døden nærme sig, og beder derfor om en Frist af nogle Dage, for hun tager en endelig Beslutning, hvilket aldrig bliver afslaaet. Saa ligger hun da og venter, at Døden skal komme, og hver Gang Mørket falder paa, haaber hun for sidste Gang at have seet Dagens Lys; dog, Døden gaaer igjennem Stuen, tager hendes Sideskammerat, men hende berører den ikke.

Saaledes gaae Dage og Uger, thi Lægen har Medynk med hende, men Pladsen bliver knap, nye helbredelige Syge forlange at optages og nu bliver han nødsaget til at gjen tage for hende, at en Beslutning maa tages. Hvis hun ikke, før hun tog til Hospitalet, har solgt og pantsat Alt, hvis hun endnu har lidt at støtte sig til, samler hun sædvanlig al sin Kraft, tager til sit Hjem og søger paany under Nærings sørg og Smertes at arbeide. Undertiden finder hun da Under støttelse hos en af vore veldædige Foreninger, af hvilke Pleie foreningen med megen Interesse tager sig særligt af Syge; men efter nogen Tid slappes Kræfterne, hun bliver Dag for Dag mattere, maa oftere søge Sengen, Foreningens Hjælp strækker nu ikke længer til, og endelig søger hun atter, træt af at kæmpe med Sygdom og Nød, Hospitalet og modsætter sig nu ei mere at overslyttes til Lemmestiftelsen. Saa bliver hun da Lem, og hvis der, hvad som oftest er Tilfældet, ikke er nogen Plads ledig paa en af de faa bedre Stuer, vil hun undertiden komme til gjennem Nar og Dag at ligge ved Siden af et Fruentimmer, der har henlevet hele sit Liv i Udsælgelse og Fornedrelse, og som nu i sin Alderdom kun finder Tilfredsstillelse i Skjenderi og Drif.

Almindelig Hospital ligger i Amaliegade. Det er en stor 3 Etager høi Bygning, hvis Façade er blottet for saa godt som enhver Forziring; den største Del af Forhuset er benyttet til Sygeafdelingerne, og kun den Deel af Forbygningen, der ligger nærmest til Palaierne, tilligemed nogle store Dvilstværelser, er belagt med Lemmer. — Kommer man ind i Gaarden seer man den ved et Plankeværk deelt i to Afdelinger, en større for selve Hospitalet, en mindre for Lemmestiftelsen. I denne saakaldte Lemmegaard ligger ud mod ny Toldbodgade en firkantet, fire Etager høi Bygning, hvis hele Ydre vidner om at den engang har været et Raskhuus; det er den saakaldte Ny-Bygning, [og i den er en Mennekesmasse af flere end halvsjette Hundrede Mennekeser sammenskuvet. Paa den ringe Plads, som Lemmestiftelsen indtager, hvis Gaardsrum ikke er større end en god stor Kjobmandsgaard i en Provindsby, lever en Befolkning af meer end 1200 Mennekeser af alle Aldre, lige fra smaa Børn til fir-sindstyveaarige Gamle, og dette Sted har derfor vistnok Wren af at være en af de meest mennekesophyldte Pletter paa vor Jord.

Følgen af denne Sammenhobning er, at næsten alle Stuer ere overfyldte med Senge, der paa mange Steder staae saa tæt sammen, at man neppe kan komme ind imellem dem, endfige at der skulde være Plads til et lille Bord ved hver Seng. — Derfor gjemmes i Reglen Smør, Sukker, Kjød og alle Slags Mariteter i selve Sengen nede ved Fødderne, og kun de, der have en større Sands for Orden, sørge for at faae et Bræt opslaaet over Fodstykket eller et lille Skab indrettet der. Stundom lykkes det en Enkelt at faae en Commode eller Dragkiste ind med i Stuen; sædvanligen hensættes de paa Loftterne eller Gangene; thi da de fleste Lemmer berede sig til at forblive Resten af deres Liv i Stiftelsen, føre de deres Bohave med ind, og naar der i en Stue paa 4—5 Fag skal staae nogle og tredive Senge, kan der naturligtvis

ikke være Blads til alt det, mange gamle Mennsker føre ind med sig. En saadan Skilsmisse fra en gammel Comode eller Stab, som man har havt sit hele Liv, og hvor man er vant til at gjemme sine Sager i, hører til de første Sørger, der møder det ny indtrædende Lem; Sagerne maae udpakkes og lægges ved andre Folks Løi, der maaftoe ikke er saa ganske proppert. Er det meget gamle Folk, har man ofte Medlidenshed med dem, og de faae da Tilladelse til at lade et eller andet Meubel staae paa Gængene, navnlig i Ny-Bygningen. Dette har imidlertid havt til Følge, at saa godt som ingen frisk Luft fra de tætbepakkede Gænge kan naae ind i Stuerne, der nok kunde trænge dertil; thi da den samme Stue tjener som Soveværelse og Spisestue, og desuden er Opholdsstedet Dagen over for dem af Stuens Beboere, der ikke arbeide i Hospitalet, og der iblandt disse altid er een eller flere, der er bestandig sengeliggende, saa er der i Reglen ikke den bedste Luft paa en saadan Stue, og hvem der ikke er vant til den, vil den vistnok ofte forekomme qvælende. Vil nu en saadan Nykommen, der har bevaret den naturlige Trang til frisk Luft, aabne et Vindue, saa skjæder En og fordrer det luftet, fordi hun har Gigt i Hovedet, en Anden, fordi hun har Høste, og der er ikke Andet at gjøre end at see at vænne sig til at leve i qvalm Luft.

En anden Omstændighed, der volder endeel Sorg er, at man ikke kan gaae ud, naar man vil. Da Fattigvæsenet nemlig giver Lemmerne saavel Forpleining som Bolig, gjør det til Gjengæld den Fordring, at ethvert Hospitalslem skal arbeide i dets Tjeneste efter sine Evner; nogle benyttes derfor som Baagefener og Gangpiger i Hospitalet, andre sye, lappe eller plydse Værk, adskillige forrette Snekker- og Tømmerarbeide, og omtrent halvandet Hundrede spinde i en egen Spindestue. — Paa Grund af at Lemmerne saaledes ere holdte til Arbeide, er Tilladelsen til Udgang indskrænket til Sønd- og Helligdagene samt Torsdagen. Dette, der ikke tynger syn-derligt paa Mennsker, der hele deres Liv igjennem have

tjent eller arbeidet i en Fabrik, virker derimod meget tryk-
kende paa dem, der tidligere have kjendt bedre Dage; det
giver dem undertiden en Følelse af at være i Fængsel, og om
de endog let erholde Tilladelse til at gaae ud paa andre
Dage, føle de sig dog bundne ved, at denne i Reglen maa
søges hver enkelt Gang.

Dog, jeg vil ikke detaillere Sorgerne ved Livet i Lem-
mestiftelsen, jeg vil ikke tale om Ureenligheden og Utoiet,
som muligviis ikke kan undgaaes i en Stiftelse med en Be-
folkning som den, der lever der; men hellere dvæle ved det
Tungeste, det hele Samliv. Hvor der er en saadan Mangel
paa Plads, som paa Lemmeafdelingen, hvor næsten aldrig
en Seng bliver ledig uden strax at blive belagt igjen, der
er det meget vanskeligt, ofte næsten umuligt at classificere
Patienterne, især da man foruden at tage Hensyn til de tid-
ligere Livsforhold ogsaa maa tage Sygdommen i Betragt-
ning. Der er kun nogle enkelte Stuer, de Wilderske Legat-
stuer, der ere smukke, ikke overfyldte og ordentlig holdte; men
her er der naturligviis ikke altid Senge ledige. Er Pladsen
nu knap paa Hospitalet og en stakkels uheldbreddelig Syg af
Middelstanden afvises eller udskrives derfra, er det dog altid
bedre strax at optage ham i Lemmestiftelsen, end at lade ham
ligge i Byen og lide Sult og Nød, indtil der endelig kan
blive Plads paa en Legatstue. Den Syge optages altsaa,
men maa henlægges paa en eller anden Stue, hvor der netop
er en Plads ledig. Derved komme undertiden skikkelige Folk
af Middelstanden til at ligge blandt de meest forfaldne Men-
nesker, som Drik, Udsvævelser og Dndskab have ført til det
laveste Trin af det menneskelige Samfund. Vil man have
en Forestilling om de Piinsler, et saadant Samliv kan be-
rede en ulykkelig Syg, saa gaae man op paa Lemmestuerne
en Torsdag eller Søndag Aften, naar det er blevet mørkt
og de Syge ere faldne til Ro. Op ad Trapperne kommer
ravende snart een snart flere af Lemmerne, der ere blevne
forsinkede ude. Det er nogle af dem, som have været omkring

i Byen og tigget og som nu komme berusede hjem. Det varer sjældent længe førend en saadan faaer yppet Klammeri. Skjænderiet er først et simpelt Mundhuggeri mellem To, om at have stødt til en Seng, rykket en Stol osv., saa lægger en Tredie sig derimellem for at skaffe No, og nu skjændes tre istedetfor to. „Jeg fornærmer Ingen, naar man blot lader mig gaae i No,“ raaber bestandig den Drufne, og Skjænderiet og Lummelen bliver heftigere, alt eftersom Flere og Flere blande sig i Striden. Forgjæves opfordrer Stuekonen dem til at være rolige, at tænke paa at der ligge Mange, der ere ynge og daarlige; „det kommer ikke mig ved,“ straalser den Drufne, „jeg la'er mig ikke fornærme, jeg fornærmer Ingen og la'er mig ikke vise tilrette af saadan En,“ og derpaa følger en Strøm af Skjeldsord, der besvares af ligesaa kraftige, og nu er vakt en Kamp, hvis Varighed og Udfald kan være meget forskjellig. Støien har imidlertid vækket en af de Syge, der lide af Krampetilsælde, og hvoraf der altid findes ikke Faa paa Lemmeafdelingen; hun vaagner op i Forstrækelse, faaer Krampe, og Huset gjenlyder og vil maaskee gjenlyde hele Natten af hendes gjennemtrængende Skrig. Og rundt omkring vaagne nu de Syge, een efter den anden: de Kræftsyge, hvem Sovedraaber havde bragt i en smertefri Tilstand og som nu vaagne op til alle Sygdommens Lidelser, de Brystsyge, hvem Hosten nu i Timer vil holde vaagen, og Patienterne med Hjertesygdomme, der fare op i Angst og som længe ville ligge og pine af Hjertebanken og Kortaaendethed; og medens de Drufne støie og Krampepatienten hviner, vil i den lange, søvnløse Nat Grindringen om et Hjem, om Omgivelser med menneskelige Følelser træde frem for disse Ulykkelige, og dobbelt tungt ville de føle det Uhyggelige ved et Liv i Lemmestiftelsen.

3.

Opholdet i Lemmestiftelsen maa naturligtvis udøve en stor Indflydelse paa de fleste Mennesker, der uden at være forfaldne blive nødsagede til at tye til den. Der gives Nogle, der bevare deres bedre Følelser og som endog foræbles gennem den Resignation, Livet herinde paabyder. Saaledes findes der navnlig blandt den kvindelige Deel af Stiftelsens Befolkning adskillige Syge, der ere ligesaa aagtværdige ved deres Opførsel og Charakter, som de ere beklagelsesværdige paa Grund af deres ulykkelige Stilling. Men paa en langt større Deel af dem, der fra mere dannede Omgivelser komme ind i Lemmestiftelsen, virker naturligtvis det Samliv, her føres, demoraliserende; de bedre Følelser sløves lidt efter lidt, de blive ligegyldige og forfalde endelig meer eller mindre. Der gives Nogle, paa hvem Indlæggelsen og Livet paa Lemmestiftelsen virker saa voldsomt sjæleligt nedtrykkende, at de døe kort efter at være overslyttede. Saaledes døde omtrent samtidigt og kort efter at de vare overslyttede, et Barn paa 10—11 Aar og en gammel Kone. Barnet var Datter af en Embedsmand, der under meget knappe Kaar sad med en stor Familie. Da Barnets Sygdom udkrævede en omhyggelig og derfor bekostelig Pleie, var det blevet Faderen umuligt at beholde det hjemme; han havde bragt det til Fredriks Hospital, hvor det havde ligget en lang Tid; herfra var det blevet flyttet til Almindelig Hospital, og da det havde ligget der et halvt Aars Tid, blev det lagt over paa Lemmestiftelsen. Den gamle Kone var Enke efter en Proprietair; da det begyndte at blive knapt for hende, tyede hun til nogle Slægtninger, hos hvem hun levede i nogle Aar; men da hun blev svagelig og til Besvær, bragte de hende til Hospitalet, hvorfra hun overslyttedes til Lemmestiftelsen. Saa vel Barnet som den Gamle følte sig som udstødte af Samsundet; det nyttede ikke, at man lagde dem paa Legatstuer og søgte at gjøre det saa godt for dem, som det var muligt paa Stiftelsen; begge laae bestandigt og onskede

Døden, navnlig den Barnet, der neppe havde ligget nogle Dage paa Lemmeafdelingen, før det døde, skjøndt dets legemlige Tilstand næsten syntes at holde sig uforandret saaledes som den havde været i lang Tid.

Denne Sorg ved Overslytningen kan stige til en saadan Grad, at den bliver til virkelig Melancholi. Saaledes indlagdes for nogle Aar siden en ældre Pige, Datter af respektable Borgerfolk. Efter Forældrenes Død havde hun bestyret Huset i endeel Aar for adskillige Familier, men da hun blev tillaars fristede hun, der var sygelig og svag, Livet i nogen Tid meget kummerligt, hvorfor hendes Bekjendte ofte raadede hende til at blive Lem i Almindelig Hospital, men hun pleiede ved saadanne Leiligheder at sige, at hun, hvis hun engang skulde blive nødsaget til et saadant Skridt, vistnok af Fortvivlelse vilde miste Forstanden, og virkelig henfaldt hun, da hun endelig maatte lade sig indskrive som Lem, til et saadant Lungstue, at hun efter nogle Uger blev aldeles sindsforvirret.

Rædselen, som Samlivet i Lemmestiftelsen kan vække hos de Syge, har havt endnu langt sørgeligere Følger, men jeg frygter for at det vilde blive for trist, om jeg vilde fremstille de mange Maader, hvorpaa Fortvivlelsen fremtræder paa dette Sted. Hvad jeg her har villet vise, er desuden kun, hvorledes Sjælens Sorg over at være henviist til et saadant Sted hos de mere Dannede føies til Legemets Smerter, og da disse Smerter som oftest ere ulægelige, og den menneskelige Kunst her undertiden end ikke formaaer at lindre, har jeg ønsket, at der blev gjort Noget for at mildne og hæve Sjælens Smerter der, hvor Legemets ere uhelbredelige. Og dette Ønske er jeg overbevist om vil deles af Læseren, dersom det blot er lykkedes mig at give en nogenlunde klar Forestilling om Forholdene i denne Stiftelse.

Dem, hvem det navnlig vilde være haardt for, om der ikke skete Noget i den Retning, er gamle, stikkelige Borgerfolk, som, naar de ved en eller anden Alderdomssvaghed, saasom Apoplexi, blive hjælpeløse eller bestandig fængeliggende,

indlægges i Lemmestiftelsen, dersom de ikke kunne have den nødvendige Pleie hjemme. Vel lykkes det undertiden saadanne at finde en Tilflugt i Bartou, men denne Anstalt er dog ikke nogen Sygestiftelse, thi Lemmerne faae ikke her en egentlig Sygeforpleining. Det Samme gælder om Abel-Cathrines Stiftelse, der iøvrigt er langt bedre, og som, naar den ikke var indrettet for et saa ringe Antal (24), vilde kunne stifte meget Godt.

Hvem det imidlertid vilde være endnu tungere for, om der ikke blev gjort nogen Forandring i vor nuværende Sygeunderstøttelse, er ældre ugifte Døttre af afdøde Borgere og Embedsmænd. Der findes allerede nu endeel saadanne i Lemmestiftelsen og deres Antal vil vistnok for Fremtiden blive større, da ifølge den nye Pensionslov afdøde Embedsmænds Døttre over 18 Aar ikke længere kunne haabe at erholde Understøttelse af Staten. Lønnen for Haandarbejde er for Diebliffet saa ussel, at der i Regelen ikke kan være Tale om at lægge Noget tilside for Sygdomstilfælde, især da flere Livsformødenheder, og deriblandt den for Uformuende meest trykkende Huusleie, er blevet endeel dyrere. Begynder nu Synet at svækkes af den megen Arbeiden ved Lys, eller gjør Gigtten Fingrene stive, eller udvikler der sig i en sildigere Periode et nedarvet Sygdomsanlæg, der hidtil har slumret, og ere de af hendes Slægt og Venner, der havde nogen Gyne og Villie til at sørge for hende, døde, saa er en saadan Sygs Stilling i høi Grad beklagelsesværdig. Kaster hun Blikket tilbage, staaer et Liv fuldt af stufede Forhaabninger for hende, medens Fremtiden kun byder hende et Liv i Kamp med Næringsforger og Smerter, og som sidste Tilflugtssted Lemmestiftelsen.

Jeg troer at Læseren vil være enig med mig i, at der er noget lige saa Haardt som Demoraliserende deri, at Almindelig Hospitals Lemmestiftelse, saaledes som den nu er, skal være vor eneste Sygepleiestiftelse for uheldredelige Syge af Middelstanden. Dette bør forandres, og den Maade, der i saa Henseende ligger nærmest og vilde være den mindst befoftelige, var at forbedre Lemmestiftelsen. Der lod sig her utvivlsomt gjøre endeel. Saaledes burde Localerne udvides, om dette end ikke vil kunne skee til nogen betydelig Grad; endeel af Lemmerne, der egentlig ikke ere syge, men kun benyttet til at arbejde i Hospitalet, og som derfor snart have deres Ophold i Lemmestiftelsen, snart paa Ladegaarden, kunde overslyttes til det nærliggende Holmens Arbeidshuus eller en anden af Fattigvæsenets Stiftelser; den derved vundne Plads kunde benyttes til Oprettelsen af nye Legatstuer og Sygestuer; af hvilke sidste der for Diebliffet kun er to; en egen Koft burde indføres for de Lemmer, der ikke kunne taale den reglementerede, og endelig troer jeg, at Tilsynet burde omorganiseres, da der er sat for saa Kræfter til det, hvorved netop de bedre blandt Lemmerne lide.

Disse og flere andre Forandringer ere i hoi Grad onskelige og ville vist ogsaa tidligere eller sildigere finde Sted, thi Directionen har selv ved for et Par Aar siden at indgive et Forslag til Communalbestyrelsen om Benyttelsen af den nye Bygning paa Ladegaarden viist, at den anerkjendte det Urigtige i den nuværende Sammenblanding af Mennesker, der finder Sted i Lemmestiftelsen. Der er desuden i de sidste Aar næsten hvert Aar skeet Forbedringer ved Stiftelsen. Men disse Forbedringer ville dog, saavidt jeg kan skjønne, ikke kunne udstrækkes længere end til en vis Grad uden at blive farlige; thi det vil ganske vist ikke være noget Gode om Lemmestiftelsen blev saaledes forandret, at den ikke længer stod for Befolkningen som et Skrækkbillede. Man vilde der- ved befordre Ladheden og formindste Arbeidshysten hos Arbeids-

Klassen, hvis bedre Deel nu ofte stræber saa meget som muligt netop for ikke at blive Lem. Ogsaa paa en anden Maade vilde en sliq Forandring virke mindre godt paa Befolkningen. I Almindelighed lader nemlig nu den arbejdende Klasse de gamle Forældre blive hjemme hos sig og deler den ofte knappe Fortjeneste med dem. Men den ydre Bevæggrund til at de saaledes beholde de Gamle hos sig, er meget ofte netop Befolkningens store Frygt for Lemmestiftelsen; hæver man denne Frygt, saa ville Mangfoldige bringe deres gamle Forældre til den, og derved under Fattigvæsenet, og Følelsen for en Pligt, der allerede for Martusinder siden har faaet Forjættelse om Betsignelse, vilde derved sløves, og derfor maa Befolkningen bevare den Rædsel for at blive indlagt i Lemmestiftelsen, som den nu har.

Man maa desuden ikke forglemme at en meget stor Deel af Lemmerne i Almindelig Hospital utvivlsomt her faae Alt hvad de kunne forlange. For Mennesker der ere vante til ikke at have noget egentligt Hjem, til for Storstedelen kun at leve af Al og Brændeviin eller Kaffe, der ved Drukkenskab og alle Slags Laster have nedværdiget sig til at ligne Dyr, maa Opholdet her i Sammenligning med deres tidligere Liv være særdeles behageligt; de gjøre sig derfor Umage for at kunne blive i Stiftelsen saa længe som muligt, og hvis Fee kan for bestandigt. At gjøre deres Kaar bedre ved at paabyrde den arbeidsomme næringsdrivende Borger en større Fattigskat, vilde være urigtigt, og at lægge tidligere Livsforhold til Grund for et Undtagelsesystem er meget vanskeligt i en Stiftelse, der er indknebet paa et saa lille Rum, og hvor der derfor ikke kan finde nogen Totaladskillelse Sted mellem de forskjellige Afdelinger, thi det udsætter de Enkelte, man vilde gjøre noget Godt imod, for de Dyriges Misundelse og Had.

Endelig vil man, om man indfører nok saa mange Forbedringer ved Lemmestiftelsen, dog ikke kunne befrie dem, der have bevaret bedre Følelser, for hele det moralske Tryk, der

kommer til at hvile paa et Menneſke, ved at sættes udenfor det øvrige Samfund, under en egen Jurisdiction, i Klasse med fordrukne Tiggere og løsladte Forbrydere.

Hvis altsaa Forandringer ved Lemmestiftelsen, hvor ønskelige de end isvrigt kunne være, ikke kunne gjøre den til en passende Sygestiftelse for Middelstanden, og der er Trang til en saadan, saa maa der sørges for, at en sliq Anstalt kan blive oprettet.

5.

Oprettelsen af en Sygestiftelse for Middelstanden kan skee paa to Maader, deels nemlig gjennem det Offentlige, deels ved den private Godgjørenhed. Hvad den første Maade angaaer, da have vi ved Omordningen af vort Daarevæsen seet et Exempel paa, hvorledes en saadan Sag kan fremmes ad den Veie, og den nylig opførte store og smukke Daareanstalt ved Aarhus samt Bestemmelsen om Ombygningen af Bidstrup vidne om, at Regjeringen her har ladet enhver For- dring, Humaniteten kunde gjøre, skee Fyldest. Paa den anden Side har den private Godgjørenhed i Asylterne viist, hvad den uden nogen Understøttelse af det Offentlige formaaer at udrette; thi de have ikke blot fra deres Oprettelse taget Tusinder af Børn i Varetægt, men Asylselskabet eier nu efter omtrent 15 Aars Virksomhed foruden tre Asylbygninger en ikke ubetydelig Capital.

Begge Veie synes saaledes at kunne føre til Maalet, og man maa derfor sammenstille Fordelene og Manglerne ved hver af dem for at kunne komme til et Resultat, om hvilken der er den bedste.

Naar Communen, der er den offentlige Autoritet, som Sagen nærmest hører hen under, opretter en Sygestiftelse,

vil den sandsynligviis opføre en saadan for et større Antal end den private Godgjørenhed kan vente at naae i den første Tid. Dette er Noget, der unegtelligen giver Oprettelsen af en sliq Anstalt gjennem det Offentlige et stort Fortrin, men paa den anden Side vil der, saaledes som vore communale Forhold ere ordnede, uden al Tvivl hengaae mange Aar, inden en Sag af den Art vil kunne være uddebatteret igjennem en Mæsse af Autoriteter, Commissioner, og Udvalg, combinerede Forsamlinger o. s. v. og den private Godgjørenhed, der sædvanligviis strax tager fat paa Bærket, vinder derfor i Tid, hvad den i Sammenligning med det Offentlige, taber i Udstrækning. Dette er saameget vigtigere, som Trangen til en saadan Stiftelse netop nu er i en saa høi Grad tilstede.

Der er desuden endnu nogle andre Fordele ved Oprettelsen ad den private Vei. I den senere Tid har man nemlig i Udlandet ved at sammenligne adskillige veldædige Anstalter, der have samme Formaal, gjort den Erfaring, at de, der ere stiftede og nedligeholdes ved veldædige Sammenfudtrives bedre end de, der oprettedes og bestyres af det Offentlige. Dette maa vistnok hovedsageligen forklares deraf, at naar Folk yde Bidrag til en velgjørende Indretning, de da i Reglen med Opmærksomhed følge Foretagendet, og denne Interesse virker baade som en Control og som en gavnlig Spore for dem, der forestaae Anstalten. Dette er derimod ikke Tilfældet, naar Midlerne til sliqe Foretagender tages ud af Fattigvæsenets eller Communens Kasse; den Skatteyndende betragter nemlig sjældent de Foranstaltninger, der træffes af det Offentlige som Noget, der ligesaavel som det private Foretagende skeer for hans Benge. I det Hele er Forskjellen mellem at Noget oprettes af Communen eller ved et veldædigt Selskab ikke saa stor, som den ved første Dietkast maaskee forekommer de Fleste at være; thi da Communen ikke eier nogen Formue, kan den kun faae de til et saadant Foretagende nødvendige Summer ved at paalægge en større Skat;

hvad enten altsaa Communen eller en privat Forening opretter en sliq Stiftelse, vil det dog stee ved Bidrag af tildeels de samme Personer, men medens det Offentlige kun har een Maade at tilveiebringe Capitalen paa, nemlig ved Skatter, har den private Godgjorenhed mangfoldige, der give den Bidragydende en Tilfredsstillelse, der aldrig føles ved Erlægelsen af Skatter. Desuden vil man, dersom Foretagendet bliver et privat, langt snarere end naar det er et offentligt, kunne haabe, at der af rige Folk vil blive skjenket Summer til Stiftelsen. Man sammienstille i saa Henseende Afsytsagen med Daaresagen.

Der er endelig endnu et Forhold, som jeg troer, at man ikke bør lade ude af Betragtning. Oprettis en saadan Sygestiftelse ved privat Godgjorenhed, vil det være let at faae endeel af det nødvendige Forretningsvæsen udført uden Betaling; der gives altid i en stor By Mænd, der med Glæde benytte Noget af deres Fritid til paa den Maade at virke for hvad der er Smukt og Godt; man vilde derfor vistnok, hvis Foretagendet blev privat, kunne faae Deconomibestyrelsen, Kassererforretningen, Bogføringen osv. besørge gratis, ligesom jeg heller ikke tvivler om, at Bestyrelsen for en saadan Stiftelse meget let vil kunne faae Lægetilshynet udført uden Bedrag. Dette vil derimod ikke finde Sted, dersom det Offentlige opretter en sliq Stiftelse; og dog er en frivillig Administration ikke blot en Besparelse, men den indvirker meget paa hele Tonen, der gaaer igjennem Anstalten. I offentlige Stiftelser af den Art bliver det nemlig sædvanlig et gjennemgaaende Princip, ikke at gjøre Noget for Intet. Saaledes maae i Reglen Opyartningskoner, Gangpiger osv. betales for enhver nok saa ringe Tjeneste, der ikke ligefrem kan forlanges af dem. Men udføres de overordnede Forretninger gratis, saa vil det Menneskekjærlige deri tildeels ubevidst indvirke paa det lønede Personale, og man vil derved ikke blot spare betydeligt, men tillige forskaffe de Syge den Lindring

i Lidelser, som en større Medfølelse hos Omgivelserne altid bevirker.

Sammenstillter man nu det her Anførte, saa troer jeg, at man vil være enig med mig i den Slutning, at det er ønskeligt, at en saadan Sygestiftelse oprettes af den private Veie, og dette har Erfaringen ogsaa godtgjort, thi de bedste Anstalter i Udlandet af denne Art, og navnlig den smukke og fortrinlige Sygestiftelse i Brüssel, ere tilveiebragte paa denne Maade.

Der vil utvivlsomt findes Adskillige, der ville mene, at den private Godgjørenhed for Diebliffet er sysselsat paa saa mange Maader, at den neppe vilde kunne have Kræfter til at iværksætte nye Foretagender. Men Disse vil jeg svare, at vi under Krigen paa en Tid, hvor der gjordes saa store og usædvanlige Krav til den private Godgjørenhed, alligevel saae nye veldædige Stiftelser og Foreninger opstaae og udvikle sig; ja at den private Godgjørenhed netop i disse Aar har udfoldet en mangeartet og heldbringende Virksomhed. Dette beroer paa, at den Kraft, der sætter Godgjørenheden i Bevægelse, er Kjærligheden, og det hører til dennes Virkningslove at danne videre og videre Kredse naar den i en spredt Bevægelse strømmer udad; og er der Styrke i denne Bevægelse, og det er der for Diebliffet, vil den bestandig bane sig nye Veie, og med den Energi, der hører til dens Væsen, kunne overvinde enhver Modstand.

En sliq Sygestiftelse har jeg tænkt mig skulde være for langvarige, uheldredelige Sygdomme, hvad Frederiks Hospital er for hurtigt forløbende; den burde derfor ptage saavel betalende som fritliggende Syge, hvorved Udgifterne for de fritliggende ved Fordelingen paa et større Antal formindskes. Opholdet i Stiftelsen maatte man søge at gjøre saa hyggeligt, at Patienterne følte sig som i et Hjem, og jeg vilde foreslaae, at kalde en saadan Anstalt et Sygehjem.

Med Hensyn til de Pengemidler, der udfordres, da bør man ikke overvurdere dem; naar en enkelt Mand vilde op-

rette en sliq Anstalt, saa vilde der rigtignof paa eengang udfordres meget store Summer, thi det vilde ikke blot være nødvendigt, at fastsætte en Capital til at anlægge, men en endnu større til at holde Stiftelsen igang; anderledes er det derimod naar et Selskab, en Byes Befolkning, stifter Noget, som den føler at der er Trang til; den vedvarende Interesse er i saa Fald en Capital, ved hvilken Stiftelsen vil vedligeholdes:

Er det altsaa nødvendigt, at vi faae en sliq Sygestiftelse, og er det ønskeligt, at det bliver et privat Foretagende, saa er det bedst med forenede Kræfter at lægge Haand paa Værket, uden at lade sig afstrække af dets Storhed. Sagen vil, naar den er rigtig og god, nok have Fremgang; thi hvad enten man studerer Nationernes Skjæbne eller betragter det enkelte Menneskes Liv og Tildragelser, bestandigt træder en høiere Styrelse klart frem, der idet den velsigner og udvikler, hvad der er Godt, fører Menneskeslægten fremad til en større aandelig Udvikling. Og ligesom det næsten altid er igjennem Kjærlighed, at det enkelte Menneske føres til en høiere Uddannelse, saaledes skeer denne Folkenes Udvikling som oftest ogsaa ad den Vej: det er gjennem denne Følelse, at vor Nation i de sidste Aar mægtigt har uddannet sig; det er Fædrelandskjærlighed, der har lært den at kæmpe og med Redebonhed at bringe ethvert Offer, det er Kjærlighed, der har ladet den sørge under Krigen saa omhyggeligt for de Saarede og de Efterladte, det er til denne Nationens Kjærlighedsfølelse, dens Deeltagelse for Lidende, dens Interesse for hvad der er Ret og Godt, at jeg gjennem disse Linier har villet anbefale Dem, der under tunge ydre Forhold lide af langvarige, uhelbredelige Sygdomme, for at der maatte blive aabnet disse Ulykkelige en Tilflugt i en Sygestiftelse.
